

mindig jelentősnek tekinthetők (kivételt ez alól csupán a tanulással kapcsolatos tevékenységek jelentenek), és beleilleszkednek a nemek közötti eltérések és egyenlőtlenségek egész vonulatába – hiszen ezeket a mintákat és életmódbeli elemeket a felsőoktatásba kerülve hallgatók „otthonról hozzák magukkal”, a hosszabb távú következményeik pedig a későbbi karrierlehetőségeikre és életminőségükre is rányomhatják a bélyegüket. Mindazonáltal sok esetben az a kérdés is megfogalmazódhat bennünk, hogy léteznek-e a hallgatói életmód esetében optimálisnak mondható időtartamok – például az otthoni tanulás vagy az órai részvétel esetében. Más esetekben a vizsgált régió sajátosságai miatt nem vonhatunk le általános következtetéseket – a jövőben például mindenképpen célszerű volna ezeknek az életmódbeli eltéréseknek a meglétét más régiókban is megvizsgálni.

Sajnos a rendelkezésre álló technikák és az elemzési keretek szűkössége igen sok kérdést hagy nyitva előttünk – ezek megválaszolására egyes esetekben csak sejtéseink vannak, máskor pedig újabb elemzések és kutatások lennének ehhez szükségesek. A meglévő eredmények azonban így is rávilágíthatnak egyrészt a nemek problematikájának összetettségére, másrészt pedig az idő- és az időfelhasználás szociológiájának hasznosságára és a még megfelelően ki nem aknázott voltára. Azt a következtetést azonban mindenképpen levonhatjuk a kapott adatokból, hogy a nemek időfelhasználása már azelőtt markánsan eltér egymástól, hogy a legfontosabb, a későbbi nemi szerepeket alakító tényezők megjelenének az életükben (pl. gyermekvállalás) – az eltérő életstratégiák kialakítása tehát már a felnőtt-lét kereteinek rögzülése előtt is megfogható. Ez a differencia ráadásul nem csak az évtizedek óta kutatott tevékenységek esetében ragadható meg komoly bizonyossággal (pl. olvasás, házimunka stb.), hanem az utóbbi évtizedben megjelenő új életmód-elemekre is igaznak tekinthető (pl. internet), hiszen ezeket mind a fiúk, mind pedig a lányok más-más súllyal és időtartamokkal építik bele az életükbe.

Bocsi Veronika

A felsőfokú tanulmányokat folytató kismamák tanulási attitűdjéről

A mindenkori kismamák elsődleges feladata a gyermek gondozása és nevelése. A munkaerő-piaci státuszuk ugyan inaktív, de senki nem vitathatja az elnevezés paradox voltát. Gazdasági termelőtevékenységet ugyan nem folytatnak (természetesen törvényi keretek között bizonyos juttatásoknál erre van lehetőség), társadalmi megbecsültségük csekély, mégis „teljes állásban” végzik anyai hivatásukat. Hazai kutatások, érték-preferencia vizsgálatok alapján nem vonható kétségbe, hogy a magyar társadalom gyermekközpontú, és a nők elsődleges feladatának a gyermeknevelést tekintik.¹ Korunk társadalmi és gazdasági dinamikája folyamatos alkalmazkodást és rugalmasságot követel, s ez a kihívás elérni látszik a kismamák rejtőzködő csoportját is. „A személyiség csak e két oldal egységében érték: benne meg kell lenni az állandóság

¹ Lásd: pl. S. Molnár E. & Kapitány B. (2002) Gyermekcentrikus érzelmek és egyéni célok, vágyak viszonya. In: Pongrácz Tiborné & Spéder Zs. (eds.) 2002/3. *Népesség – értékek – vélemények*. Budapest, KSH-NKI.

értékének és a dinamizmusnak egyaránt”.² Ez az *állandóság* – esetünkben a tradicionális anyaszerep – és a *dinamizmus* – a permanens tanulásra igényt tartó munkavállaló nő – találkozik azon kismamák személyében, akik a felnőttoktatás valamilyen formájában egyre nagyobb számban vesznek részt.

Az iskolarendszerű vagy iskolarendszeren kívüli felnőttoktatási tevékenységbe történő bekapcsolódásuk indoka sokrétű lehet. Egyrészt feltételezhető, hogy a munkaerő-piaci reintegrációjukat kívánják megkönnyíteni a továbbképzés vagy átképzés résztvevőjeként. A kilencvenes évek végén a gyesen vagy gyeden lévő munkavállalók több mint 40%-a nem tud visszatérni korábbi munkahelyére.³ A munkaadók tartanak a kisgyermeket nevelők betegséggel okolt gyakori távolmaradásától, illetve a munkából való kiesés hátrányaiból fakadó nehézségektől. A karrierutat gyermekvállalás céljából megszakító nők tudása és képességei valóban megkophatnak, ami az otthon töltött évek során végzett önképzéssel kompenzálható. Másik motivációs tényező lehet a diploma vagy újabb diploma megszerzése, amely ugyancsak a munkaerő-piaci pozíciót javítja, illetve erősíti. Feltételezhetjük azt is, hogy a felnőttnevelés pszichohigiénai funkciója érvényesül akkor, amikor a kismama viszonylagos zártságából tanuló közösségbe vágyik. Nem kevésbé fontos hipotézis, hogy a – közelmúltban megszűnt – tandíjmentességnek köszönhető a kismamák számának növekedése az egyetemi és főiskolai karokon, illetve a felnőttképzési intézményekben.

A Felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvényt 1998-ban kiegészítették a 12.§ (3.) bekezdéssel, amely rendelkezik a gyermeknevelési támogatásban részesülő hallgató tandíjmentességéről. Ezt a határozatot eleinte kevesen ismerték, egy 2002-ben készült kutatás szerint a megkérdezett kisgyermeket nevelők 54,5%-a nem ismerte ezt a lehetőséget, az érettségizettek 40%-a, az egyetemet végzettek 31,5%-a nem hallott a rendeletről.⁴ Jelen kutatás 2006 tavaszán zajlott, amikor még a tandíjmentesség megszűnése nem merült fel, majd 2006/2007. tanévtől felmenő rendszerben eltörölték a tandíjmentességet.

A kutatás tárgya a gyermekgondozási időszak alatt felsőfokú tanulmányokat folytató nők motivációs hátterének vizsgálata. Gyermekgondozási időszak alatt értjük a gyese, a gyed és a gyet éveit.⁵ A gyermeknevelési segély (gyese) a gyermek 3 éves koráig alanyi joga. Gyermekgondozási díjra (gyed) azok jogosultak, akik a szülés előtt minimum 180 napig folyamatosan biztosítottak voltak, a gyermek 2 éves koráig tart. Gyermeknevelési támogatást (gyet) a három vagy többgyermekes édesanyák igényelhetnek legkisebb gyermekük iskolakezdéséig.⁶

2 Durkó Mátyás (1998) *Társadalom, felnőttnevelés, önnevelés I. Korszerű társadalomelmélet, korszerű művelődés- és neveléstudományok*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó.

3 Lakatos Judit (2001) Visszatérés a munkaerőpiacra a gyermekgondozási idő után. *Statistikai Szemle*. 2001/1. 56–63. o.

4 Frey Mária (2002) *A gyermeknevelési támogatásokat igénybe vevő és a családi okból inaktív személyek foglalkoztatásának lehetőségei és akadályai*. A HU9918-13 Phare program keretében végzett statisztikai kutatás zárótanulmánya. Budapest.

5 A törvény lehetővé teszi, hogy a gyermekgondozási juttatásokat az édesapák vagy a nagyszülők vegyék igénybe; ők esetünkben nem tagjai az alapsokaságnak.

6 Magyarországon 2005-ben 161 404 fő igényelt gyest, 87 172 ezer fő gyedet.

A gyesen, gyeden és gyeten lévő kismamák populációja a nehezen elérhető csoportját alkotja a társadalomnak, ezért a mintavétel módszerét és módját alaposan elő kellett készíteni. A kérdőíves próbakérdés személyes megkereséssel történt, amely több akadályba is ütközött. A kismamák elérése tűnt a legnehezebb feladatnak, hiszen a nyilvántartásuk (egészségügyi és szociális hálózat) védett, a hólabda módszer pedig időigényes és körülményes. Az otthonukban felkeresett kismamák, hasonlóan az előfordulási terepeken (játsszótér, orvosi rendelő stb.) felkutatott alanyokhoz, nehezen osztották meg figyelmüket a kérdőív kitöltése és a gyermek(ek) ellátása vagy felügyelete között. Ezek a tapasztalatok módosították az eredetileg kérdezőbiztosokkal történő személyes megkeresés szándékát. A kérdőívek időt és nyugalmat igénylő kitöltése – amely leginkább a kisgyermek napirendjéhez igazodik (ti. alvási időszak) – illetve a vizsgált populáció tömeges elérése postai lekérdezéssel valósulhatott meg.

Támogatás híján a kutatás mintáját le kellett szűkíteni földrajzi és oktatási területek szerint is. A kutatás első fázisában az iskolarendszeren kívüli felnőttoktatás résztvevőit kizártuk. A kismamák élethelyzetükből adódóan nem tudnak nappali képzésbe bekapcsolódni (esetleg elenyésző hányaduk), ezért csak a felsőfokú intézményekben levelező tagozaton tanulók jöhettek számításba. Két intézmény hallgatói kerültek az alapsokaságba: a Debreceni Egyetem tíz különböző karán tanulók, illetve a Nyíregyházi Főiskola négy karának hallgatói.

Összesen 616 darab kérdőív jutott el a két intézményben tanulmányokat folytató kismamákhöz, és több mint egyharmaduk (226 fő) töltötte ki kérdőívünket.

A kutatás kiinduló kérdései a következők:

- Milyen tényezők játszanak szerepet a kismamák tanulási motivációjában?
- Milyen mértékben befolyásolja a tanulási szándékot a tanulási tapasztalat (az iskolai végzettség, a szülők iskolai végzettsége, az olvasási szokások, a nyelvismeret)?
- Milyen mértékben befolyásolja a tanulási szándékot a családi háttér (erkölcsi támogatás, anyagi háttérbázis, gyermek elhelyezése)?
- Hogyan látják munkaerő-piaci esélyeiket a gyesen, gyeden lévők? Felismerik a tanulásban rejlő lehetőséget helyzetük javítására?

Hipotézisünk szerint a tanulási motiváció egyenes arányban növekszik az egyén iskolai végzettségével, és korábbi tanulói tapasztalataitól is függ. Valószínűsíthető, hogy a tanulási szándék összefügg az iskolai végzettséggel, a kulturális tőke nagyságával. Feltételezzük, hogy az első diplomájukat szerzők motivációs háttere eltér a második vagy többedik oklevélért tanulóktól.

A minta demográfiai jellemzői

A mintába kerültek túlnyomó többsége társas kapcsolatban él: házasságban 83,9%-uk, az élettársi kapcsolatban élők aránya 10,3%; az egyedül élők (5,8%) között hajadonokat és elváltakat találunk. Gyermekük száma egy és hét között mozog, a megkérdezettek mintegy felének egy gyermeke született eddig, harmaduk nevel két gyermeket, egytizedük pedig nagycsaládos. A megkérdezett nőknek összesen 367 gyermekük van, tehát az egy családra jutó gyermekszám 1,6. Amennyiben a tervezett gyermekek számát is hozzáadjuk, megkapjuk a minta kívánt gyermeklétszámát, amely minimum 450

gyermek. Ez már 2,0 egy főre jutó gyermekszámot jelent, amely ideális a populáció reprodukciójához. A kívánt és a teljesült gyermekszám közötti különbséget országos adatok is igazolják, ahol a teljes termékenységi mutató (1,3) elmarad a lakosság tervezett gyermekvállalásától (családonként átlagosan két-három gyermek).

A megkérdezett hallgatók közel 80%-a városban él (nagy részük természetesen a két vizsgált megye székhelyén), húsz százalékuk falvakból, községekből látogatja az oktatási intézményt. Az intézmény választásának indoklásánál ugyan kevesen (12%) jelölték meg a lakóhely közelségét, a két felsőoktatási intézmény regionális vonzása egyértelműen megjelenik az állandó lakóhely tekintetében – a válaszadók több mint kétharmada Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében lakik, egytizede Borsod-Abaúj-Zemplén megyében.

Iskolai végzettség szerint két kategóriába soroltuk a hallgatókat: középfokú és felsőfokú végzettségűek, a későbbiekben ezt a két csoportot első- és másoddiplomásoknak fogjuk elnevezni.⁷ A két csoport közel hasonló arányban képviselteti magát, mivel a mintába került hallgatók 45,7%-a középfokú, 54,2%-a pedig felsőfokú oklevéllel rendelkezik. Valószínűsíthető, hogy a két csoport markánsan eltérő motivációval és tanulási szokásokkal rendelkezik, ezért ezt a demográfiai jellemzőt kiemelten fogjuk kezelni.

A családtagok végzettsége szintén fontos magyarázó háttérváltozó lehet, ezért a válaszadó kismama édesapjának, édesanyjának és házastársának iskolai végzettségét vizsgáltuk meg. Az eredményeket az alábbi táblázatban figyelhetjük meg (1. táblázat).

1. táblázat: A hallgató családtagjainak iskolai végzettsége, százalék (N=226)

Családtag	Iskolai végzettség foka		
	alapfokú	középfokú	felsőfokú
Édesapa	49,8	34,5	15,7
Édesanya	42,2	42,6	15,2
Házastárs, élettárs	21,9	44,7	33,5

A szülők között nagy számban találunk általános iskolát végzetteket és szakmunkásokat, a felsőfokú oklevéllel rendelkezők aránya alacsonyabb (különösen igaz ez az apák esetében). A válaszadók társai végzettségüket tekintve magasabb szinten állnak, hiszen legtöbben érettségivel rendelkeznek és magas a diplomások aránya. A tanuló kismamák és társaik magasabb iskolai végzettsége az új generáció iskolai életpályájának jellemzőit hordozza, azaz az oktatásban eltöltött évek meghosszabbodását, a felsőoktatási expanzió nyomában fellépő diplomaszerezési lehetőséget, a szakképzés háttérbe szorulását.

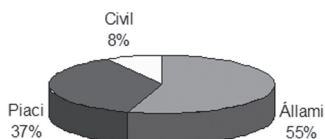
A társas kapcsolatok többségében a férfiak és nők hasonló iskolai végzettségűek, de gyakori a magasabb végzettséggel rendelkező férfi és az alacsonyabb végzettségű nő párosítás. A magasabban kvalifikált feleség jelenléte a társas kapcsolaton belül te-

⁷ A válaszadók kevés hányada harmadik diplomáját szerzi, őket a másoddiplomások közé soroljuk.

hát kevésbé gyakori, a tanulmányok elvégzése után azonban a nőknek mintegy kétharmada magasabban kvalifikált lesz, mint férfi társaik. Feltételezzük, hogy a tanuló kismamák ösztönzésében és támogatásában a társ jelenti az elsődleges segítséget, ezért több kérdés is foglalkozik a férjeknek tanuláshoz, illetve a feleségek tanuláshoz fűződő attitűdjeivel.

A megkérdezett nők 92%-ának volt munkahelye a gyermekgondozási időszak előtt, de mintegy húsz százalékuknak megszűnt a munkaviszonya a terhesség ideje alatt. Az állással nem rendelkezők (8%) nappali tagozaton tanultak vagy munkanélküliek voltak. A munkavállalók egy tizede dolgozott rugalmas vagy részmunkaidőben, esetleg alkalmi munkából élt, többségüket teljes munkaidőben foglalkoztatták. Leginkább az állami szféra munkavállalói kerültek a mintába (55%), a versenyszféra 37%-ukat foglalkoztatta, a maradék kisebbség a civil szektorban tevékenykedett (1. ábra). A gyesen, gyeden lévők többsége (70%) beosztott értelmiségiként dolgozott (jellemző a pedagógusok, ügyintézők, könyvelők nagyszámú előfordulása), a minta 16%-a vezetői szerepkörben tevékenykedett, a fizikai és vállalkozói réteg a legvékonyabb (10% körüli).

1. ábra: A munkaviszonnyal rendelkező nők megoszlása gazdasági szektorok szerint, százalék

A jelenleg munkaviszonnyal rendelkezők mintegy fele tervezi a munkahelyére való visszatérést a biztos anyagi megélhetés vagy az egyéb lehetőségek hiánya miatt. A bizonytalanok és az új állást keresők nagy része a diplomájuknak megfelelő munkahelyet keres a gyese, gyede lejárta után, mivel magasabb fizetésre és előnyösebb pozícióra számít, de gyakran említik az új tudás gyakorlati alkalmazásának igényét is. Számos indoklás kapcsolódik az előző állás és a családi élet összeegyeztethetlenségéhez, mivel a rugalmatlan munkaidő vagy a családdellenes munkaadó, esetleg a földrajzi távolság nem teszi lehetővé a korábbi munka folytatását.

Tanulási motiváció

A kérdőív igyekszik a tanulási folyamat minden fázisára rákérdezni, a tanulás megkezdése előtti informálódástól kezdve a jövőtervekig. Feltárja a tanulmányok folytatásának nehézségeit, kihatásait a párkapcsolatra és a gyermekkel való kapcsolatra nézve, vizsgálja a hallgató életvezetésének és körülményeinek változásait. A kérdőív több kérdésblokkja foglalkozott a tanuláshoz vezető okok feltárásával: miért kezdte meg tanulmányait a kismama, miért az adott képzést választotta, ki és hogyan motiválta a döntés meghozatalában. A „Mi készítette a tanulmányok megkezdésére?” kérdésre felállított motivációs tényezőket a kérdőív kitöltőjének egytől-ötig terjedő skálán kellett osztályoznia, az eredményt százfokú skálára átszámítva az alábbi táblázat szemlélteti (2. táblázat).

2. táblázat: A tanulmányok megkezdése mögött meghúzódó indokok fontossági rangsora

Motiváció típusa	Motiváló tényezők	Fontosság 100 fokú skálán
Belső motiváció	egyéni ambíciók	90
	diploma megszerzése	85
	szakmai érdeklődés	83
	tanulás szeretete	80
Külső motiváció – inaktív helyzetből adódó	tandíjmentesség kihasználása	78
	gyes, gyed idejének kihasználása	74
Külső motiváció – munkaerőpiac részéről	munkahelyi előrelépés reménye	69
	munkahelyi pozíció megerősítése	61
	könnyebb elhelyezkedés reménye	85
Külső motiváció – szűk környezet részéről	(házas)társ biztatása	53
	Szülők, testvér biztatása	46
	barátai biztatása	40

Az elemzés során a motivációs tényezőket belső, illetve külső motiváció szerint csoportosítottuk aszerint, hogy milyen irányból ered a tanulásra való késztetés.⁸ Az egyéni ambíció, a tanulás szeretete, a szakmai érdeklődés és a diploma megszerzésére irányuló indítékok a hallgatók belülről fakadó késztetését sejtetik, ezért a belső motivációk csoportjába soroltuk. A külső motivációhoz tartozó tényezőket több alcsoportra osztottuk aszerint, hogy honnan érkezik a késztetés: a szűk környezet részéről (társ, család, barátok), a munkaerőpiac kihívásaiból (elhelyezkedés, pozíció) vagy az inaktív státusz előnyeiből (tandíjmentesség, szabadidő). Hipotézisünk – a kismamák elsősorban a tandíjmentesség kihasználása céljából kezdik meg tanulmányaikat – nem igazolódott, mivel a válaszadók értékeléséből kirajzolódó sorrend erőteljesen a belső motivációk meghatározó szerepét mutatja. A külső motivációk közül a „könnyebb elhelyezkedés reménye” ért el magas pontszámot, amely jelzi a kétkeresős családmodell továbbélését, mivel a megkérdezett nők vissza szándékoznak térni az ideiglenesen elhagyott munkaerőpiacra, viszont aggódnak a reintegrálódás miatt. (Mint említettük, a munkaviszonnal rendelkezők közel egynegyedének nem hosszabbították meg a szerződését, a munkaviszonyban álló nők fele pedig munkahely-változtatást tervez.) Úgy tűnik, a meglévő munkahelyekre visszatérők számára a munkahelyi előrelépés vagy a pozíció megtartása kevésbé fontos tanulási motivációt jelentett.

Motiváció tekintetében az inaktív státuszból adódó külső indítékok megelőzik a munkaerő-piac felől érkező késztetéseket. A felsőfokú tanulmányokat folytató gyesen, gyeden vagy gyeten lévő hallgatók teljes tandíjmentessége ugyan elmarad a belső motivációs tényezők mögött, de a külső tényezők között első helyen szerepel. Az általunk vizsgált szakokon 60 és 250 ezer forint között alakul a tandíj összege félévente, amely jelentős költségmegtakarítást jelent a családoknak, s a járulékos kiadások (útiköltség, szállás, étkezés, fénymásolás stb.) a válaszadók elmondása alapján nem terhelik meg a háztartások költségvetését. A válaszokból kiderül, hogy a kismamák 38%-a nem kezdte volna meg a tanulmányait, ha nem lett volna tandíjmentes, 42%

⁸ A kérdőívben a motivációs tényezők nem ebben a sorrendben szerepelnek.

viszont biztos benne, hogy ez esetben is jelentkezett volna az adott szakra. Arra a kérdésre, hogy ha a következő félévtől eltörölnék a tandíjmentességet, folytatná-e tanulmányait, a hallgatóknak már a 66%-a válaszolt pozitívan; gyermeket pedig csupán 4%-uk vállalna csak azért, hogy tandíjmentesen tanulhasson. Úgy tűnik tehát, hogy a tanulmányok megkezdésében fontos – de nem kiemelkedően fontos – szerepet játszik a tandíjmentesség ténye, és erősen motiváló hatással bírt az inaktív státusz időszakára időzített továbbtanulás. A kezdeti impulzus után azonban jelentősége csökken, mivel a rendelet megszűnésével a hallgatók – elvégzett szemeszterek számától függetlenül – folytatnák megkezdett tanulmányaikat.

A szűk környezet motiváló hatását jóval erősebbnek feltételeztük, különösen a házastárs, élettárs biztatását és támogatását véltük meghatározónak a tanulmányok megkezdésének (és folytatásának) szakaszában. Amint a kérdőív más kérdésblokkjaiból kiderül, a férfiak nagy része támogató vagy közömbös magatartást tanúsít a kismamák diplomaszerezése iránt. A partnerkapcsolatok felében nem jelent problémát a nők tanulása, viszont a válaszadók 30%-a feszültséget érez a sok tanulnivaló miatt, egytizedük társát a gyakori távollétek aggasztják. A gyenge családi motivációs háttér feltárása további elemzéseket igényel.

A tanulási motiváció négy típuscsoportja

A motiváció-kérdésblokkokat klaszteranalízis módszerével vizsgáltuk, s így a tanulmányok megkezdésének okát elemezve négy markánsan elkülönülő csoport bontakozott ki a mintából (3. táblázat). A négy csoport közös jellemzője, hogy a belső motiváció igen erősnek mutatkozik a tanulás megkezdésében és folytatásában.

3. táblázat: A tanulási motiváció négy típuscsoportja

Típuscsoportok	A minta megoszlása, százalék
Tanulni vágyók	22
Karriertörést kompenzálók	25
Diplomaszerzők	24
Tandíjmentességet kihasználók	29
Összesen (N=226)	100

A *tanulni vágyók* csoportjába a válaszadók 22%-a tartozik. Úgy tűnik, ezt a csoportot leginkább a szakmai érdeklődés vezette az iskolapadba, mivel a magas egyéni ambíció ennél a csoportnál nem párosul munkahelyi pozíció javításával vagy megtartásával, de a diploma megszerzésétől könnyebb elhelyezkedést várnak.

A gyes idejének kihasználása szinte egyáltalán nem hat rájuk motiváló erőként. Számukra az önképzés a legfontosabb, ebben megelőzik a többi csoportot, bizonyítja a tanulás iránti pozitív beállítást. 54%-uk a magánszférában dolgozott, ebben a csoportban a legmagasabb a magánszféra foglalkoztatottjainak jelenléte. A mélyebb elemzések eredményeinek ismerete előtt feltételezzük, hogy a versenyszférára jellemző folytonos át- és továbbképzésekkel indokolható a permanens tanulás iránti igény.

A *karriertörést kompenzálók* esetében a diploma megszerzésének célja mellett kiemelkedően fontos a munkaerőpiaci reintegráció (könnyebb elhelyezkedés, munkahe-

lyi pozíció megerősítése, munkahelyi előrelépés reménye), a könnyebb elhelyezkedést leginkább ez a csoport várja tanulmányai elvégzésétől.

Ebben a csoportban a legerősebb a családi támogató háttér, amely magas egyéni ambícióval párosul. Ez a csoport az, amely a képzés választásánál leginkább figyelembe vette a lakóhely közelségét; elképzelhető, hogy a képzés során potenciálisan kialakuló szakmai kapcsolatokra számítanak a későbbiek során karrierútjuk ápolásában. Fontos megemlíteni, hogy ez az egyetlen olyan csoport, ahol gyés, gyed előtt mindenkinek volt munkahelye, és e csoport tagjai rendelkeznek legmagasabb arányban (70%) jelenleg is munkavisztonnal.

A *diplomaszerzők* csoportja abban tér el az előző csoporttól, hogy a munkaerő-piaci előrehaladás egyáltalán nem motiválja őket, de a diplomaszerzés kiemelten fontos számukra. Itt találjuk ugyanis azokat a kismamákat, akik a szülés előtt munkanélküliek vagy nappali tagozatos hallgatók voltak, tehát nem volt munkatapasztalatuk, ugyanakkor a könnyebb elhelyezkedés fontos indíték számukra.

A diplomaszerzők várják leginkább, hogy a magasabb kvalifikáció miatt könnyebben el tudnak majd helyezkedni, de ugyanakkor fontosnak tartják az önképzést is, ami természetesen a diplomaszerzés kívánatos feltétele. Az egyéni ambíciók a többi csoporthoz képest viszont gyengébbek. Szignifikánsan magas a középfokú végzettséggel rendelkezők száma, és itt találjuk a legtöbb nagycsaládot is.

A *tandíjmentességet kihasználók* motivációja az inaktív státuszából adódó tandíjmentesség és az otthonlétből fakadó rugalmas időbeosztás. Szignifikáns összefüggést találunk az iskolai végzettséggel, mivel ebben a csoportban a legmagasabb a diplomások száma. Elképzelhető, hogy nemcsak a tandíjmentesség ténye, hanem az otthonlétből fakadó „szellemi vákuum” készítette a már felsőoktatási tapasztalatokkal és magasabb szintű tanulási élményekkel rendelkező diplomásokat az újabb oklevél megszerzésére.

A tandíjmentességet kihasználók leginkább magasabb fizetésre és könnyebb elhelyezkedésre számítanak, de erős motiváció a magasabb fizetés is. Mindez az előrejutást segíti, és erős összefüggést mutat az anyagiakkal. Tehát ez a csoport nemcsak az ingyenes képzés kihasználásában mutat nagyfokú financiaális beállítottságot, hanem jövőterveiben is gazdasági megfontolások vezérlik. A 4. táblázat azt szemlélteti, hogyan alakult az adott képzés választásának indoklása az egyes klassztereken belül.⁹

4. táblázat: Az adott képzés választásának indoklása az egyes motiváló tényezőkön belül (%)

	Könnyebb elhelyezkedés	Lakóhely közelsége	Önképzés szign. 0,04	Magasabb fizetés	Munkahelyi előremenetel szign. 0,00	Szakmai ambíció
Tanulni vágyók	15,1	21,4	<u>32,5</u>	17,3	6,5	30,8
Karriertörést kompenzálók	24,4	21,4	13,3	29,6	<u>39,1</u>	21,2
Diplomaszerzők	<u>33,7</u>	28,6	25,3	14,8	4,3	13,4
Tandíjmentességet kihasználók	26,8	28,6	28,9	38,3	<u>50,1</u>	34,6
Összesen (N=226)	100	100	100	100	100	100

Aláhúzott érték: adott cellába a véletlen elrendeződésnél jóval többen kerültek.

⁹ A kérdőívben szereplő kérdés – *Miért ezt/ezeket a képzéseket választotta?* – a jelenlegi és a gyés, gyed ideje alatt elvégzett tanulmányokat érinti.

Szignifikáns kapcsolat áll fenn az önképzés igénye és a munkahelyi előremenetel reménye között. Az önképzés igénye legnagyobb arányban a tanulni vágyók csoportjában mutatkozik meg (32,5%), tehát az ő esetükben a jelenlegi képzés – illetve azok, amelyekre eddig részt vett – elsősorban a tanulás iránti igényből fakad. A karriertörést kompenzálók mondhatják el magukról leginkább, hogy nem önképzés céljából kezdték el tanulmányaikat, hanem a különböző munkaerő-piaci jellemzők – jobb fizetés, magasabb pozíció stb. – készítették erre annak érdekében, hogy a gyermekváltás miatt kiesett időt ekképpen kompenzálják.

A könnyebb elhelyezkedés reménye most is a diplomaszerezőket motiválja leginkább (33,7), a munkahelyi előremenetel viszont szinte egyáltalán nem (erről a csoportról elmondtuk, hogy korábban inaktívak voltak). A javarészt diplomásokat magába foglaló tandíjmentességet kihasználók 50%-a bízik abban, hogy karrierútjuk nem törik meg, hanem munkahelyi előrelépésre számítanak. Az adott képzés választásában nagyfokú szakmai ambíció vezérli őket, amely abban is megmutatkozik, hogy a meglévő szakmájukhoz választanak kiegészítő képzéseket.

A levelező tagozaton tanuló kisgyermekes nők körében végzett kérdőíves vizsgálat első eredményei alapján elmondhatjuk, hogy a kismamák többsége elsősorban nem a tandíjmentesség kihasználása végett iratkozott be felsőoktatási intézménybe, hanem tudásának bővítése, képességeinek fejlesztése érdekében végez tanulmányokat. A belső motivációt nem gyengíti a tanulási körülmények megteremtésének nehézsége, a környezet támogatásának hiánya. A további elemzésben részletesen megvizsgáljuk, milyen jellemzői vannak még az egyes csoportoknak a családi háttér, a szülők kvalifikációja tekintetében. Mintánkat első- és többed-diplomásokra bontva választ kérésünk arra a kérdésre, hogy mely motívumok befolyásolják a diplomaszerezésben a közép- és felsőfokú végzettségűeket a felsőoktatás „cselelépcsőjén”.¹⁰

Engler Ágnes

Felekezeti hovatartozás és médiával kapcsolatos attitűdök az erdélyi magyar diákok körében

Az identitás megőrzése szempontjából az anyanyelvű oktatásban való részvétel mellett fontos szerep jut a felekezeti hovatartozásnak és a sajtó használatának is.

Jelen tanulmányban ezen két fő szempontsor mentén szeretném megvizsgálni a kisebbségi identitás sajátosságait és a kisebbségi lét fő komponenseit. Nevezetesen azt, hogy a nemzeti identitás, hogyan hat a felekezeti hovatartozásra és a médiahasználat jellegére, illetve azt, hogy a sajtó fogyasztása és a vallásosság milyen módon hat vissza az identitásra, annak megőrzése és megerősítése szempontjából.

Feltételezésem szerint, – melyek a korábbi kutatások tapasztalataira épülnek – a kisebbségi identitás a média használatának jellegében és a felekezeti hovatartozás-

¹⁰ Ladányi János a levelező tagozatos képzést, amely a nemzedékek közötti mobilitás csatornájaként funkcionált, az iskolarendszereken keresztül történő felemelkedés „cselelépcsőjének” nevezi. Ladányi János (1994) *Rétegződés és szelekció a felsőoktatásban*. Budapest, Educatio 7.